297764 - Açık ve Kinaye Yoluyla Adak

Soru

Okudum kadarıyla bazı adak kinayeleri niyetle geçerli olur. Sorum şu: Aşağıdaki ifadeler kinayeli adak sayılır mı?

“İyâke na’budu” (Sadece sana ibadet ederiz)

“Es-Sırâtül müstakîm” (Dosdoğru yol)

“Sırâtellezîne en’amte aleyhim” (Kendilerine nimet verdiklerinin yolu)

Eğer bu ifadeler bir ibadeti yapma niyetiyle söylense, hükmü nedir?

Cevap özeti

Soruda geçen ifadeler, adağın açık/sarih ifadelerin kapsamına girmediği gibi kinâye ifadelerinin arasında da yer almamaktadır.

Detaylı cevap

Allah’a hamd olsun.

Birincisi:

Nezir (adak), açık bir lafızla ve içinde “nezir” kelimesi bulunan bir ifade ile gerçekleşir. Meselâ kişinin: *“Şu işi nezrettim”*, yahut *“Allah için üzerime şu nezir vardır”* demesi gibi.

Yahut “nezir” kelimesi geçmese bile, yükümlülük ifade eden bir sözle de gerçekleşir. Meselâ: *“Allah için üzerime şunu yapmak vardır”* demesi gibi.

Keşful Kina (6/273)’te şöyle denilmiştir:

“Nezir; mükellef ve irade sahibi bir kimsenin, Allah Teâlâ için, söz ile, aslında şer‘an vacip olmayan bir şeyi kendisine ilzam etmesidir.
Meselâ: ‘Allah için üzerime (şu vardır)’, ‘Allah için nezrettim’ ve benzeri sözler gibi; yahut ‘Allah için üzerime şu vardır’ ve aynı manayı ifade eden diğer sözler.
Bu sebeple nezir, mükellef olmayan kimseden (ikrar gibi) sahih olmaz; zorlanan kimseden de sahih olmaz. Söz olmaksızın da gerçekleşmez; ancak dilsiz kimsenin anlaşılır işareti yemininde olduğu gibi geçerlidir.”

Ayrıca el Mevsua el Fıkhiyye (40/140)’te şöyle gelmiştir:

“Fakihler arasında, bir kimsenin nezir yaparken sözlü veya yazılı ifadesinde açıkça ‘nezir’ lafzını kullanması hâlinde, bu ifadeyle nezirin geçerli olacağı ve nezrettiği şeyin kendisine vacip olacağı hususunda ihtilaf yoktur.

İhtilaf ise, ifadede ‘nezir’ lafzı bulunmadığında ortaya çıkar. Meselâ bir kimse: ‘Allah için üzerime şu vardır’ deyip ‘nezir olarak’ demese; bu ifade ile nezir gerçekleşir mi ve kendisine bağlayıcı olur mu? Bu hususta iki görüş vardır:

Birinci Görüş:

Bu görüş sahiplerine göre, kişi ifadede açıkça ‘nezir’ lafzını kullanmasa bile, yükümlülük ifade eden bir lafız getirdiğinde nezir gerçekleşir ve bağlayıcı olur.

Bu görüş, Abdullah b. Ömer (radıyallahu anhümâ)’dan rivayet edilmiştir. Zira o, “Bir kimse ‘Allah için Kâbe’ye yürümek üzerime olsun’ dedi” sorusuna: “Bu bir nezirdir; yürüsün” demiştir.

Aynı görüşü Saîd b. el-Müseyyeb, Kâsım b. Muhammed ve Yezîd b. İbrâhîm et-Teymî de benimsemiştir. Hanefîler, Mâlikîler, Şâfiîler ve Hanbelîler de bu görüştedir. İbn Kudâme de bunu bir grup âlimden nakletmiştir.

Bu görüş sahipleri demişlerdir ki: ifadede ‘nezir’ lafzının zikredilmemesi, eğer sözün çıkış şekli ve maksadı nezir ise, nezrin bağlayıcılığına zarar vermez.

Ayrıca şöyle demişlerdir: “Allah için üzerime şu vardır” diyen kimse, ‘nezir’ lafzını zikretmemiş olsa da, bu ifadede geçen ‘üzerime’ kelimesi kişinin kendi üzerine vücûb (yükümlülük) ilzam etmesi anlamındadır.
Meselâ: “Beytullâh’a yürümek üzerime olsun” dediğinde, bunu kendi üzerine vacip kılmış olur. Dolayısıyla bu söz, “Bu benim üzerime bir nezirdir” demesi gibidir ve kendisine bağlayıcı olur.

İkinci Görüş:

Bu görüşe göre ise, nezir ancak ifadede açıkça ‘nezir’ lafzı zikredildiği takdirde gerçekleşir. Bu, Saîd b. el-Müseyyeb ve Kâsım b. Muhammed’den nakledilen diğer bir görüştür.

Bu görüş sahipleri aklî delille istidlâl ederek şöyle demişlerdir:
Nezir, Allah Teâlâ’nın aslında vacip kılmadığı bir şeyi kişinin kendi üzerine vacip kıldığını haber vermesidir. Dolayısıyla, vücûb yönünü açıkça ifade etmedikçe nezir gerçekleşmiş sayılmaz.

İkincisi:

Şâfiî âlimlerinden bir grup, nezirin kinâye (dolaylı ifade) ile de — niyet bulunmak şartıyla — gerçekleşeceğini açıkça ifade etmiştir.

El Hatib el Şirbini’ye ait Muğni el Muhtac adlı eserde (6/232)’te şöyle demiştir:

“İfadeye gelince: Yükümlülük ifade eden bir söz bulunması şarttır. Sırf niyetle (lafız olmaksızın) gerçekleşmez; diğer akitlerde olduğu gibi. Dilsizin anlaşılır işaretiyle gerçekleşir.
Şeyhimizin dediği gibi, konuşabilen kimsenin kinâyesiyle de — niyetle birlikte — gerçekleşmesi gerekir.
el-Ezraî dedi ki: Bu, kinâye ile satış akdinin gerçekleşmesinden daha evlâdır.”

Yine Şirvani Tuhfetul Muhtac adlı eser üzerine yazdığı hâşiyede (8/47) şöyle demiştir:

“Nezir, bir iltizam (yükümlülük) sigasıdır; buna sarih (açık) ve kinâye ifadeler dahildir.”

Buna örnek olarak, bir kimsenin:
“Udhiyeyi (kurbanı) üzerime aldım” veya “Bu bana lâzımdır” demesi gösterilmiştir (bkz. *Tuhfetü’l-*

Muhtâc, 9/346).

Bazı âlimler şu ifadeyi de örnek vermiştir:
“Bu malı sadaka yaptım.”

El Şirbini şöyle demiştir:

“Sahih olan görüşe göre bu, sarih bir ifadedir; nitekim İbn Hacer’in ‘Şerhu’l-Ubâb’ında böyledir.” (Hâşiyesi: el Ğirar el Behiyye, 2/167)

Yukarıda zikredilen ve fakihler arasında ihtilaf bulunan bu ifadelerde, belli bir iltizam (yükümlülük üstlenme) unsuru bulunmaktadır.

Ancak soruda geçen ifadelerde böyle bir yükümlülük anlamı yoktur. Ne iltizam sigalarıyla ilgilidir, ne de esasen nezir babıyla bir bağlantısı vardır.

Dolayısıyla bir kimse, bu sözleri herhangi bir taati yapmaya niyet ederek söylese bile, bu bir nezir sayılmaz.

Bu durum, talâkın/boşanmanın kinâye lafızlarına benzer:
Kinâye lafızlarıyla boşanma, ancak kullanılan söz boşanma ihtimali bulunan bir ifade ise gerçekleşir.

Meselâ bir kimse eşine:
“Evden çık” deyip boşanmaya niyet etse, boşanma gerçekleşir.

Fakat:
“Sen uzunsun” veya “Sen kısasın” deyip “boşanmayı niyet ettim” dese, boşama gerçekleşmez. Çünkü bu söz, hiçbir şekilde boşanma ihtimali taşımaz.

O hâlde kinâye ile boşanma, ancak boşanmaya ihtimali olan ifadelerle gerçekleşir.
İhtimal taşımayan sözlerin ise bir hükmü yoktur.

Bkz. El Şerhul Mumti (13/86).

Sonuç olarak:

Soruda geçen ifadeler, adağın açık/sarih ifadelerin kapsamına girmediği gibi kinâye ifadelerinin arasında da yer almamaktadır.

Allah en iyi bilendir.